

КАРАПЕТЯН С. О.,здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права
(Запорізький національний
університету)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.98>**НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Наукова публікація присвячена комплексному дослідженню напрямів модернізації адміністративно-правового регулювання видавничої діяльності в Україні в контексті трансформаційних викликів, пов'язаних із повномасштабною війною, активною цифровізацією суспільства та реалізацією євроінтеграційного курсу держави. Видавнича галузь розглядається як важливий елемент інформаційної безпеки, інструмент збереження культурної спадщини та засіб утвердження національної ідентичності. У роботі обґрунтовано необхідність переосмислення чинної моделі регулювання галузі, зокрема у напрямі оновлення нормативно-правової бази, прийняття нового Закону України «Про видавничу справу», реформування системи державної підтримки та інституційного укріплення профільних установ.

Особливу увагу приділено аналізу практик фінансового стимулювання видавничої діяльності: податкові та кредитні пільги, цільове грантове фінансування, конкурсний розподіл бюджетних коштів на соціально значущі видання. Автором виокремлено потребу у підтримці авторської творчості шляхом впровадження стипендій, грантів, культурних резиденцій, а також промоції української книги через премії, фестивалі та міжнародні заходи. Визначено напрями модернізації бібліотечної та статистичної інфраструктури, актуалізовано питання цифровізації та інтеграції до міжнародних систем бібліографії.

Значне місце в дослідженні відведено проблематиці оптимізації регуляторної політики у сфері друкованих медіа, зокрема, співвідношенню державного нагляду та саморегуляції, а також необхідності створення консультативно-координаційних рад при органах виконавчої влади. Запропоновано стратегічну модель партнерства між державою та професійною спільнотою видавців, бібліотекарів, авторів і книгорозповсюджувачів як ключову умову ефективності реформ.

У підсумку підкреслюється, що імплементація запропонованих заходів забезпечить становлення сучасного конкурентоспроможного середовища для розвитку видавничої справи, яке відповідатиме стандартам Європейського Союзу, та сприятиме культурному відродженню України у поствоєнний період.

Ключові слова: *видавнича діяльність, адміністративно-правове регулювання, культурна політика, державна підтримка, цифровізація, євроінтеграція, податкові стимули, авторське право, книжкова інфраструктура, бібліотеки, публічно-приватне партнерство, саморегуляція, інформаційна безпека.*

Karapetyan S. O. Directions for the modernization of administrative and legal regulation of publishing activity in Ukraine

The scientific article presents a comprehensive study of the directions for modernizing the administrative and legal regulation of publishing activity in Ukraine in the context of transformational challenges associated with the full-scale war, active

digitalization of society, and the implementation of the state's European integration course. The publishing sector is examined as a key component of information security, a tool for preserving cultural heritage, and a means of affirming national identity. The study substantiates the need to revise the existing regulatory model of the sector, particularly through updating the normative legal framework, adopting a new Law of Ukraine "On Publishing," reforming the system of state support, and strengthening the institutional capacity of key publishing institutions.

Special attention is paid to the analysis of financial incentive mechanisms for publishing activity, including tax and credit benefits, targeted grant funding, and competitive allocation of budgetary resources for socially important publications. The author emphasizes the importance of supporting creative work by introducing scholarships, grants, and cultural residencies, as well as promoting Ukrainian books through literary awards, festivals, and international events. The article outlines priorities for modernizing library and statistical infrastructure, emphasizes the need for digital transformation, and addresses the integration of Ukraine into international bibliographic systems.

A significant part of the research is devoted to optimizing regulatory policy in the field of print media, particularly regarding the balance between state supervision and self-regulation, and the necessity of establishing consultative and coordination councils under executive authorities. A strategic model of partnership between the state and professional communities of publishers, librarians, authors, and booksellers is proposed as a critical condition for successful reform implementation.

In conclusion, it is emphasized that the implementation of the proposed measures will foster the formation of a modern, competitive environment for the development of the publishing industry in line with European Union standards and will contribute to the cultural revival of Ukraine in the post-war period.

Key words: *publishing activity, administrative and legal regulation, cultural policy, state support, digitalization, European integration, tax incentives, copyright, book infrastructure, libraries, public-private partnership, self-regulation, information security.*

Вступ. Видавнича галузь традиційно виконує важливу функцію у збереженні культурної спадщини України, формуванні національної ідентичності та забезпеченні реалізації права громадян на інформацію. Проте в умовах масштабних суспільно-політичних трансформацій, спричинених повномасштабною війною, динамічною цифровізацією та стратегічним курсом на європейську інтеграцію, перед українською видавничою індустрією постають нові системні виклики. У цих умовах особливої актуальності набуває переосмислення та модернізація адміністративно-правових механізмів регулювання галузі, з урахуванням потреб воєнного часу, нових цифрових реалій і зобов'язань перед Європейським Союзом. Увага до вдосконалення інструментів державної підтримки, оновлення нормативно-правової бази, інституційного зміцнення профільних установ і розвитку публічно-приватного партнерства визначає основу для сталого розвитку книговидавництва як елементу інформаційної безпеки та культурної стійкості держави.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є комплексне дослідження напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання видавничої справи в Україні в умовах трансформаційних викликів, пов'язаних із повномасштабною війною, цифровізацією медіасфери та процесами європейської інтеграції. У центрі дослідження – визначення стратегічних підходів до реформування нормативно-правової бази, модернізації інституційної інфраструктури, посилення державної підтримки та забезпечення ефективної взаємодії органів публічної влади з професійною спільнотою. Публікація має на меті обґрунтувати доцільність переходу до сучасної моделі регулювання видавничої діяльності, заснованої

на принципах прозорості, відкритості, конкурентності та відповідності європейським стандартам.

Методологія даної публікації ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження. Метод системного аналізу дозволив охопити видавничу справу як складну соціально-правову підсистему в контексті трансформаційних викликів – воєнного стану, цифровізації та євроінтеграції. Історико-правовий метод використано для аналізу еволюції нормативно-правового регулювання книговидавництва в Україні з моменту ухвалення Закону «Про видавничу справу» 1997 року до сучасності. Порівняльно-правовий метод застосовано з метою зіставлення українського законодавства з відповідними правовими моделями країн Європейського Союзу у сфері державної підтримки видавничої діяльності, цифрового регулювання, бібліотечної інфраструктури та боротьби з монополізацією освітнього книгодрукування. Метод формально-юридичного аналізу дозволив виявити правові прогалини та суперечності у чинному законодавстві, що регулює видавничу сферу, а також обґрунтувати пропозиції щодо його модернізації. Метод моделювання застосовано для формулювання концептуальних засад оновленої нормативної бази та адміністративних механізмів державної політики у видавничій галузі.

Результати дослідження. Видавнича галузь відіграє важливу роль у формуванні національної культури, збереженні ідентичності та реалізації права на інформацію. В умовах сучасних викликів – війни, цифровізації та євроінтеграції – потреба в оновленні адміністративно-правового регулювання видавничої справи в Україні набула особливої актуальності.

З одного боку, воєнні дії негативно вплинули на обсяги книговидавництва в Україні останніх років: було знищено чимало об'єктів інфраструктури, відбулось закономірне скорочення ринку, водночас, було актуалізовано ідеологічну функцію книги як інструмента інформаційного захисту та національної консолідації.

Одним із заходів державної політики у відповідь на дії агресора стало обмеження імпорту продукції з РФ та запровадження механізмів підтримки українських видавців [9].

Паралельно відбувається стрімке впровадження цифрових технологій у видавничий процес, що потребує перегляду механізмів регулювання електронного книговидавництва, забезпечення цифрового зберігання культурної спадщини та інтеграції у цифровий ринок ЄС. Європейський вектор розвитку передбачає гармонізацію законодавства з нормами ЄС, перехід до прозорих механізмів підтримки культури та модернізацію адміністративних практик.

У цьому контексті особливої ваги набуває створення сприятливих умов для функціонування видавництв, типографій і книгорозповсюджувачів, забезпечення доступу громадян до якісного українського контенту та формування дієвої державної політики у сфері книговидавництва. Пріоритетами реформ виступають прозора державна підтримка, інституційне оновлення, партнерство з професійними спільнотами та модернізація нормативної бази відповідно до європейських стандартів.

Для формування сприятливого нормативно-економічного середовища у сфері книговидавництва доцільним є розширення інструментів державної підтримки на основі принципів прозорості, конкурентності та інституційної ефективності. Серед ключових напрямів такого розширення можна виокремити наступні:

1. *Податкові та кредитні стимули.* Доцільним є збереження та розширення податкових пільг для суб'єктів видавничої діяльності, зокрема шляхом продовження дії нульової ставки ПДВ на реалізацію книжкової продукції, звільнення від мита на імпорт поліграфічного обладнання та сировини (зокрема, паперу). Водночас слід передбачити запровадження програм державного пільгового кредитування для модернізації матеріально-технічної бази видавництв та книгарень, зокрема шляхом часткової компенсації процентної ставки за кредитами у післякризовий період.

2. *Пряме бюджетне фінансування та грантова підтримка.* Доцільним є збільшення обсягу державного фінансування на випуск соціально значущої літератури, зокрема освітньої, науково-популярної та дитячої книжкової продукції. Процедури розподілу фінансування повинні ґрунтуватися на конкурсних засадах з обов'язковим залученням незалежних

експертних рад, що забезпечить публічну підзвітність та унеможливить концентрацію державних замовлень у руках обмеженої кількості суб'єктів. Рекомендовано орієнтуватися на практики держав-членів ЄС, де діють відкриті фонди підтримки книговидання та співфінансування видавничих проєктів.

3. *Адміністративна дерегуляція.* Потребує осучаснення система державного регулювання у сфері видавничої діяльності. Запровадження принципу повідомного характеру державної реєстрації суб'єктів видавничої справи, розширення можливостей електронного документообігу, а також усунення дублювання повноважень контролюючих органів та скасування застарілих норм сприятимуть зменшенню адміністративного навантаження. Особливої уваги потребує спрощення митних процедур на імпорт поліграфічної продукції та експорт книжкових видань у контексті інтеграції України в єдиний ринок ЄС.

4. *Підтримка спеціалізованих видань.* Доцільним є впровадження механізмів цільового фінансування неприбуткових галузевих періодичних видань, які мають суспільну, наукову або культурну цінність, однак не є комерційно привабливими. Йдеться про запровадження конкурсних програм грантової або дотаційної підтримки для видань українською мовою, включно з науково-технічними журналами, літературно-мистецькими збірниками, періодикою національних меншин. Це дозволить забезпечити сталу присутність українського інтелектуального контенту в публічному просторі.

5. *Забезпечення відкритості публічних закупівель у сфері освіти.* Нагальною є реформа процедур державного фінансування друку підручників для закладів освіти. Слід запровадити обов'язковість проведення відкритих електронних торгів, використання чітких та об'єктивних критеріїв оцінки вартості, якості та змісту навчальних матеріалів. Додатково варто стимулювати участь більш широкого кола видавців шляхом диверсифікації замовлень, а також передбачити залучення спостережних рад до нагляду за прозорістю процесів. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри до державної політики у сфері освіти та запобігатиме монополізації ринку навчальної літератури.

Реалізація зазначених заходів дозволить оздоровити економічний клімат у галузі. Прозора фінансова підтримка й податкові стимули мають залучити до ринку нових суб'єктів та інвестиції, а також допоможуть існуючим видавництвам збільшити обсяги випуску книжкової продукції. Ці заходи особливо критичні в контексті потреб воєнного та післявоєнного часу: з одного боку, український ринок має заповнити нішу, що утворилася після витіснення російських видань, з іншого – книги повинні залишатися доступними за ціною для населення, попри інфляційний тиск.

Державне субсидіювання частини витрат видавців може стримати здорожчання книжок і тим самим підтримати читацький попит. Головне, щоб процес надання підтримки відбувався відкрито: інформація про виділені кошти, отримувачів та результати (тиражі, передані до бібліотек книги тощо) має бути публічною. Лише за умов прозорості та конкуренції державна допомога здатна стати реальним рушієм розвитку видавничої сфери, а не джерелом зловживань чи дискримінації окремих учасників ринку.

Розвиток видавничої сфери неможливий без системної підтримки авторів – ключового творчого ресурсу галузі. В умовах війни та економічної нестабільності українські письменники, науковці та перекладачі потребують дієвих інструментів підтримки, зокрема грантів, стипендій і резиденцій, що дозволять зосередитись на створенні якісного контенту. Доцільним є впровадження державних грантів для написання суспільно значущих творів, підтримка молодих авторів та адаптація європейських практик стимулювання літературної творчості [4].

Окрім фінансових механізмів, актуальним є стратегічне формування іміджу (бренду) українського автора, як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Йдеться про підтримку перекладів, участь у міжнародних заходах, популяризацію через літературні премії, медіакампанії та державне визнання. Важливо також забезпечити сталість культурних ініціатив: книжкових ярмарків, літературних фестивалів, конкурсів та освітніх акцій, що сприяють популяризації читання, особливо серед молоді [2].

Комплексний підхід до підтримки авторів і промоції української книги здатен не лише стимулювати творчу активність, а й забезпечити зростання читацької аудиторії, посилення видавничого сектору та формування інтегрованого культурного простору в умовах післявоєнної відбудови.

Одним із ключових напрямів реформ у сфері видавничої справи є підвищення інституційної спроможності державних органів і установ, відповідальних за збереження та розвиток книжкової інфраструктури. Зокрема, модернізації потребують провідні національні бібліотеки України – ім. В. І. Вернадського та ім. Ярослава Мудрого, які виконують функції загальнодержавних інформаційних центрів. Нині ці заклади стикаються з проблемами застарілої матеріально-технічної бази, недостатньої цифровізації фондів, фрагментованості електронних каталогів, а також новими викликами, спричиненими війною. Необхідне системне оновлення бібліотечної інфраструктури, зокрема: цифрова архівація, уніфікація електронних каталогів, інтеграція до міжнародних мереж (WorldCat, Europeana тощо) та впровадження сучасних сервісів [3].

Також актуальним є реформування Книжкової палати України як головної інституції з бібліографічного обліку видавничої продукції. Функції Палати – присвоєння ISBN, ведення літопису друку, отримання обов'язкових примірників – потребують адаптації до цифрової епохи. Доцільним є створення електронної системи подання обов'язкового примірника, відкритий доступ до бібліографічних баз, а також кадрове оновлення установи. Як альтернатива, розглядається модель організаційного об'єднання з національною бібліотекою, що дозволить уникнути дублювання функцій і оптимізувати управління. У підсумку, обидві інституції мають бути перетворені на сучасні цифрові хаби, здатні забезпечити ефективну інтеграцію України в європейську систему бібліографії та видавничої статистики [2; 4].

Важливою складовою реформ у видавничій сфері є інституційне посилення Українського інституту книги (УІК) – державної установи, створеної у 2016 році для реалізації політики підтримки книговидання та популяризації читання. Попри позитивні зрушення, діяльність УІК потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, в суспільстві лунає критика щодо непрозорості деяких процедур, зокрема відбору книжкових видань для закупівель до бібліотек. З метою підвищення ефективності роботи Інституту доцільно впровадити наглядову раду з представників професійної спільноти та органів влади, забезпечити відкритість конкурсних процедур і публічність ухвалених рішень.

Фінансування УІК доцільно зосереджувати на стратегічних напрямках – підтримці україномовного контенту, перекладах українських авторів, дитячих і молодіжних проектах, а також просуванні культури читання. Інститут має активізувати співпрацю з громадськими організаціями, професійними асоціаціями та міжнародними партнерами з метою розширення ресурсної бази через гранти та інституційне партнерство [5].

Водночас розвиток видавничої галузі неможливий без залучення потенціалу громадянського суспільства. Прикладом є Українська бібліотечна асоціація, яка активно сприяє модернізації бібліотек та професійному розвитку фахівців. Ефективна видавнича політика має ґрунтуватися на постійному діалозі держави з професійним середовищем, що забезпечить відповідність реформ реальним потребам галузі та підвищить їхню результативність [6].

Для повноцінного оновлення видавничої галузі в Україні необхідне якісне реформування її нормативно-правового забезпечення. Чинний Закон України «Про видавничу справу» [7] не в повній мірі відповідає сучасним викликам – зокрема, цифровізації, конвергенції медіа та євроінтеграційним зобов'язанням. Відтак постала потреба у розробленні нового рамкового закону, який би визначив сучасні засади функціонування видавничого сектору, чітко розмежував ролі учасників ринку, закріпив механізми державної підтримки, принципи прозорості та підзвітності, а також передбачив обов'язкову участь професійних об'єднань у формуванні державної політики.

Особливої уваги потребує питання регуляторних повноважень у сфері друкованих медіа. Нова редакція Закону «Про медіа» [8] передбачає розширення функцій Національної

ради з питань телебачення і радіомовлення на друковану пресу, однак це може суперечити європейським стандартам свободи слова. Доцільним є перехід до декларативної моделі рес-страції та розвитку саморегуляції у вигляді незалежних етичних органів.

Ефективне управління вимагає постійної взаємодії держави з професійною спільнотою – через створення постійних консультативно-координаційних рад при органах виконавчої влади. Перехід до сервісного підходу держави у взаєминах із галуззю має забезпечити баланс між захистом національного ринку, гарантіями свободи слова та вільною конкуренцією.

Таким чином, перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання видавничої сфери в Україні полягають у запровадженні системного комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на модернізацію галузі відповідно до сучасних викликів. Перехід від фрагментарного нормативного регулювання до цілісної, стратегічно орієнтованої політики державної підтримки видавничої справи має ґрунтуватися на засадах прозорості, інклюзивності та відповідності європейським стандартам.

До першочергових напрямів реформування доцільно віднести:

- 1) запровадження дієвих механізмів державної підтримки суб'єктів видавничого ринку (зокрема, податкових, фінансових і організаційних);
- 2) стимулювання авторської творчості та системну популяризацію читання серед різних цільових аудиторій;
- 3) посилення інституційної спроможності ключових установ – національних бібліотек, Книжкової палати України та профільних агенцій;
- 4) оновлення нормативно-правової бази, включно з ухваленням нового рамкового закону про видавничу справу;
- 5) оптимізацію повноважень регуляторних органів з акцентом на механізми саморегулювання і громадського нагляду.

Критично важливою умовою реалізації зазначених напрямів виступає налагодження сталої партнерської взаємодії між державними органами влади та професійною спільнотою. Залучення видавців, авторів, книготорговців, бібліотекарів і громадських організацій до формування та реалізації державної політики у сфері книговидавництва є запорукою ефективності реформ.

Внаслідок імплементації запропонованих змін буде створено конкурентоспроможне, правове визначене середовище для розвитку української видавничої індустрії, що відіграватиме важливу роль у процесі культурного відродження та інтелектуального відновлення України в поствоєнний період. Розширення доступу громадян до якісного україномовного контенту сприятиме утвердженню національної ідентичності, формуванню спільного культурного простору та посиленню інформаційної безпеки.

У перспективі вдосконалене адміністративно-правове регулювання забезпечить ефективну інтеграцію України до правового поля Європейського Союзу, де видавнича діяльність здійснюється відповідно до принципів верховенства права, свободи творчості та відкритої конкуренції, а національна книжкова продукція отримає гідне місце у загальноєвропейському культурному просторі.

Висновки. Модернізація адміністративно-правового регулювання видавничої діяльності в Україні є стратегічно важливою передумовою для забезпечення культурної стійкості, інформаційної безпеки та євроінтеграційної відповідності держави. Запропоновані заходи – оновлення законодавства, запровадження прозорих механізмів державної підтримки, цифровізація інфраструктури, посилення ролі авторів та інституційна реформа профільних установ – створюють основу для сталого розвитку національного книговидавництва у післявоєнний період та його успішної інтеграції в європейський культурно-правовий простір.

Список використаних джерел:

1. Батуревич І. Майбутнє видавничої справи: традиції чи інновації? [Електронний ресурс] // Культурно-видавничий проєкт «Читомо». URL: <http://www.chytomo.com/news/maybutnye-vydavnychoyi-spravytradysiyi-chy-innovatsiyi>.

2. Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації [Електронний ресурс] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т бібліотекознавства. Київ, [б. р.]. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/et-0004499.pdf.
3. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація: монографія / наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ: Академперіодика, 2014. 362 с.
4. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток: монографія / О. С. Онищенко [та ін.]. Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2013. 208 с.
5. Що стоїть на заваді популяризації української літератури [Електронний ресурс] // Гал-інфо. 2025. 11 квітня. URL: https://galinfo.com.ua/articles/shcho_stoit_na_zavadi_populyaryzatsii_ukrainskoi_literatury_432690.html.
6. Українська бібліотечна асоціація [Електронний ресурс]. URL: <https://ula.org.ua/>
7. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр#Text>.
8. Про медіа: Закон України // *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 47–50. Ст. 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
9. Кабінет Міністрів України. Постанова від 30 грудня 2015 р. № 1147 «Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-%D0%BF#Text>.

